

KOCA RAGIP PAŞA'NIN RAMAZÂNİYYE'Sİ

SEDİT YÜKSEL

Koca Ragıp Paşa'nın yayımlanmamış manzumelerinden biri de Ramazâniyye'sidir. Paşa'nın yazma Divan'larından pek çoğunda ve yine Divan'ının bir yıl ara ile düzenlenen iki ayrı baskısı (1252/1836;1253/1837) baskılarında bulunmayan bu kaside Bağdat Valisi Ahmet Paşa¹ övgüsündedir. Şair'in andığımız basılı iki Divan'ı da

Edince hâme-i sihr-âferinim hurde cevânî
Olur nakş-i per-i tâvûs dâğ-i hasret-i Mânî

matlamı taşıyan yine bu Ahmet Paşa adına yazılmış bir başka kasidesiyle başlar. Ragıp'ın Ramazâniyye'sinin, Nedim'in ünlü Ramazâniyye²'sine nazire olduğu anlaşılıyor. Nedim'in bu manzumesinin de

Yevm-i şek deyü boğaz cengin iderken yârân
Zâhir oldu alem-i nusret-i şeh-i Ramazân

diye başlayan, çağdaşı Kâmî (öl. 1136/1724)'nin Ramazâniyyesine nazire olduğu biliniyor³. Her üç kaside de aynı vezin (mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün), aynı kafiye (cihân, ayân, nigerân, Ramazân) ile yazılmıştır. Paşa'nın Ramazâniyye'sinde Nedim'in etkisi açıkça görülmekle beraber şairimiz bu manzumesinde "taklitçi" olmaktan uzak kalabilmiştir. Ramazâniyye, Koca Ragıp Paşa'nın, daha çok, söylentilere dayanan, gereğince belgelendirilemeyen bir yönüne, "mizah" yönüne ışık tutmaktadır. Gerçekten, şairimizin mizaha, nükteye, eski deyişle "mülâtafa"ya eğilimli, hoşsohbet bir kişi olduğu söylenilip durmuştur. Çağdaşları Haşmet (öl. 1182/1768) ve Fitnat (öl. 1194/1780) ile olan "mülâtafa" ve "müşâare"leri bilinmektedir⁴. Ramazâniyye beyit-

1 Ragıp, sözünü ettiğimiz Bağdat Valisi Ahmet Paşa zamanında Defterdarlık görevinde bulunmuştu: Ramazâniyye'yi bu görevi sırasında yazmıştır (Sefinetü'r-rüesâ'dan naklen *Divân-i Râgıb*, İzmir, Millî Kütüphane, T. Y., No. 35/41, müstensih Ahmet Nüzhet'in önsözü).

2 *Nedim Divanı*, Abdülbâki Gölpınarlı yayını, s. XXX, İstanbul, 1972.

3 Aynı eser, s. 44-47.

4 Bunlardan kimileri için bkz. (Prof.) İsmail Hikmet (Ertaylan), *Koca Ragıp Paşa ve Fitnat*, s. 17-19, İstanbul, 1933 ve Ali Canip Yöntem, *Kahkaha* dergisi, s. 31-32, İstanbul, 1949.

lerinde de, Nedim'inkilerde olduğu gibi, serbest düşünüş ürünü ince esprili "mizah" vardır; Paşa'nın kimi duygu, kimi düşünce bakımından Nedim'den esinlenmiş olduğu pek bellidir. Aşağıdaki örnekler bu görüşümüze hak verecek niteliktedir sanırız:

Nedim:

Bağteten sâbit olup gurre firâşında imâm
Hâb için yatmış iken itdi terâvihe kıyâm (1)¹

Ragıp

Oturuşdu tek ü pûy-i ney ü meydan rindân
Zâhidân eylediler şimdi terâvihe kıyâm (5)

Nedim:

Kıla erbâb-i dili Âb-i Hayât'a sîr-âb
İrişüp Hızır gibi ah mübârek Bayram (13)

Ragıp:

Giceyi gündüze katmış ne şitâb ile gelür
Müjde-i İd'e ider sanki mübârek ikdâm (2)

Nedim:

Ehl-i keyfin birisi der ki behey sultânım
Aydm ay bellü hisâb olmadı Şa'ban temâm (8)

Ragıp:

Ehl-i keyfin kem olur hâhişi savma zîrâ
Viremez tab'-i sehâ-pîşesi imsâke nizâm (8)

Bu tür kasidelerde, Ramazan'ın gelişiyle, boğazına ve rahatına düşkün olanların, içki müptelâlarının keyiflerinin kaçışı, oruca bir türlü ısınmayışları; meyhanelerin boşalıp camilerin adam almaz hale gelişi, ortak "mizah" öğeleri olarak kullanılagelmiştir. Ragıp Paşa'da da bu öğelerin zarif esprili beyitlerle verilmiş olduğunu görüyoruz. Şairimiz, Divan'ını dolduran öbür manzumelerinin pek çoğunda ciddîdir, ağırbaşlıdır. Divan'ının yukarıda andığımız iki baskısında da Ramazâniyye'ye yer verilmeyişi bir ihmal sonucu mudur, yoksa, düzenleyicilerin bu manzumeyi "hafif" bulmaları, Ragıp'ın gerek tarihî (çağın sadrazamı idi), gerekse edebî kişiliğine yakıştıramayışları sebebiyle mi olmuştur? Bu iki şık üzerinde durulmağa değer!

¹ Ayraç içindeki rakamlar manzume metninin beyit numaralarını gösterir.

Kaside'de Ramazan, yer yer, "at"a benzetilmiştir (1, 2, 3 ve 13, 14. beyitler). Öylesine hızlı bir at ki "Geceyi gündüze katmış", Bayram müjdesini bir an önce ulaştırma çabasında... (2. beyit).

Manzumede geçen "Geceyi gündüze kat-" (2), "ayağı (nı) kes" (4), "el-ver-" (4), "oturuş-" (5), "yeri var" (6), "endam kes-" (7) ve "yer (ler)e ur-" (32) gibi kelime ve deyimler bize, Paşa'nın, çağdaşları Sabit ve Nedim'in yoluna önem verdiğini, şiir dilinde "mahallilik" akımını sürdürdüğünü göstermektedir.

Ramazâniyye'nin 14 beyitlik bu güzel "nesib"ini izleyen "medhiyye" bölümü (15-31. beyitler), üzerinde ayrıca durulmağa değer bir özellik taşımamaktadır. "Fahriyye" (32, 33 ve 34 beyitler)'de ise yine at'la ilgili mazmunlar kullanılıyor: Şair, burada, kendini "*Fâris-i arsa-i irfân*" (bilim alanının binicisi) olarak tanıtır; ama "*tevsen-i baht-i bed-râm*" (baht denilen ele avuca sığmaz sert başlı at) onu yerlere vurmıştır. Yine de övülen (Ahmet Paşa)'in *râyiz-i lûtf ü keremi* (lutuf ve kereminin seyisi) bu *kâfir* atın *keskin bir üzenğiyle* hakkından gelecektir. Ragıp bu umutla ve şu "duâ" ile kasideyi bitiriyor:

Rûzu Nev-rûz ü şebi subh ü sabâhı ola id
Tâ teâkub ide âlemde şühûr ü a'vâm (37)

Ramazâniyye der Sitâyiş-i Vâli-i Bağdâd Ahmed Pâşâ

der Vakt-i Defterdârî Gofte¹

1 Ne aceb sür'at ile geldi bu yıl Mâh-i Sıyâm
Çekdi bir baş gelüp belde-i Bağdâd'a licâm

Giceyi gündüze katmış ne şitâb ile gelür
Müjde-i İd'e ider sanki mübârek ikdâm

Şöyle bir gaflet ile basdı ki ta'bîr idemem
Güyyâ bezmi² basan şihne gibi bi-hengâm

¹ Kaside, Koca Ragıp Paşa'nın mühürdarı Ahmet Nüzhet'in "hatt-i desti" ile olan Divan nüshası (İstanbul Ragıp Paşa Kütüphanesi, Kayıt No. 1024/1191-2) esas alınarak yayımlandı. Bu nüsha, Paşa'nın ölümünden beş yıl sonra (1181/1768) kaleme alınmıştır. Karşılaştırılan öbür yazmalar ve kısaltmaları aşağıda gösterilmiştir: KR₂. Ragıp Paşa Kütüphanesi, No. 298; FM. İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, Manzum Eserler No 157; BM. Londra British Museum Kitaphı, Türkçe Yazmalar, OR. No. 9472.

² bezmi: bizi BM.

Kesdiler mey-kededen bâde-perestân ayağı
Görüp el virmediğin âlem-i âba eyyâm

5 Oturuşdu tek ü pûy-i ney ü meydan rindân
Zâhidân eylediler şimdi terâvihe kıyâm

Ramazan hürmetine arkası mihrâbdadır
Cümleye itse tasaddur yeri var şimdi imâm

Câme-i nev keser erbâb-i tabiât İd'e
Şikem ashâbı da iftâra keserler endâm

Ehl-i keyfin kem olur hâhişi savma zirâ
Viremez tab'-i sehâ-pîşesi imsâke nizâm

Müşkil olsa ne aceb farkı melekke beşerin
Za'f-i imsâk ile hep buldı letâfet ecsâm

10 Hoş gelür dil-ber-i billûr-beden vashından
Vakt-i iftâra gelen nargil-i sîm-endam

Neşât-i sofra-i bezmi veriyor hân-i fütûr
Şerbet-i kâse olup câm-i şerâb-i gül-fâm

Şimdi germiyyet ü ülfet de cevâmi'de olur
Döndü tâhûne-i bî-âba harâbât-i zihâm

Sanma mâh-i nev-i rûze felek ihdâ idecek¹
İd için tevsen-i ikbâline bir sîm licâm

Alem-i nusretine yâ ide bir zer mehce
Ya ola şâtırına hancer-i zerrîn-niyâm

15 Âsmân-pâye Ferîdun-haşem Ahmed Pâşâ
Olsa şâyeste silâh-şôri olurdu Behrâm

Hâtem-i bezm-i sehâ saf-şiken-i rûz-i vega
Âb-i rûy-i vüzerâ âsaf-i mergub-i enâm

¹ idecek: eyler FM.

Nükte cem' olmadığına dü cihânın bu yeter
Ger olaydı ikisin birden iderdi in'âm

Kûhlar lerziş-i bîmi ile bahr-i sîm-âb
Nice tâb-âver olur satvetine Rüstem ü Sâm

Cevlân itse olur fikr-i sebük-pervâzi
Nice müşkil ise âgazdan evvel encâm

20 Fehm ile dikkat olunsa her iki tedbire
Bulunur cümle bunun pûhte Aristo'nun hâm

Şive-i lûtf ile üslûb-i hakîmâne ile
Ne Aristô ki Felâtun'ları eyler ilzâm

Rütbe-i câhuna nisbet feleğîn rütbesi pest
Rütbe-i¹ kadrine kûtâh kemend-i evhâm

Olmasa dâire-i haşmetine² teng eger
Nüh felek idi dokuz kubbeli bir çetir-i be-nâm

Âb-i ihsânı mecârî-i merâme cârî
Devr-i adlinde suyun buldı medâr-i³ eyyâm

25 Pâs-bân-i reme-i halk olalı insâfî
Gürg ile eylediler akd-i uhuvvet agnâm

Âşiyân-sâz-i zuhûr olalı adl ü dâdı
Gider âmiziş için lâne-i şâhîne hamâm

Dest-gîri-i keremle komadı üftâde
Pây-i dil-dâra meger dil-şüdegân-i nâ-kâm

Kaldılar gamze-i hûbân dahı te'sirinden
Fitneyi eyledi ahdinde o rütbe i'dâm

Zuafâ var mı nevâli ile hep kuvvetlü
İde bî-tâb meger âdemi idmân-i sıyâm

1 Rütbe-i: Rif'at-i NHO.

2 haşmetine: rif'atine FM.

3 medâr-i: müzâb-i KR₂

30 Dâverâ midhat ü evsâfına pâyân olmaz
Nite kim derd ü gam-i bendene yokdur encâm

Lik hengâmı değil arz ideyim tafsilin
İderim hazrete inhâ hele gelsün Bayram

Fâris-i arsa-i irfân geçinürken şimdi
Yerlere urdı beni tevsen-i baht-i bed-râm¹

Lâkin ümmîdim odur râyız-i lûtf ü keremin
Çıka² ol kâfire bir keskin üzengiyle temâm

Olsa bir kerre eger elde inân-i fikrim
Saf-i mazmûna göreydin nice olur ikdâm

35 Hele kalsun³ bu şikâyet varak-i dîgerdir
Hem ider ma'ni-i na-kerde murâdı ihâm

İtme itnâb ile tasdî' vakt nâzükdür
Râgıb'â şimdi ki hengâm-i duâdır hengâm

Rûzı Nev-rûz ü şebi subh ü sabâhu ola id
Tâ teâkub ide âlemde şühûr ü a'vâm

1 bed-râm: bed-nâm FM, KR,

2 Çıka: Çaka FM.

3 Hele kalsun: Kalakalsun FM.